

¹Усенбаева Ш.М. *, ²Бутабаева Л.А., ³Нұржанова Г.И.

^{1,2} Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан

³Қазақ ұлттық қыздар педагогика университеті, Алматы, Қазақстан

E-mail: ¹shinar_8211@bk.ru, ²butabaeva_laura@mail.ru, ³nurzhanova.gulmira.24@gmail.com

¹ORCID: 0000-0003-4219-9639, ²ORCID: 0000-0002-3758-8624

³ORCID: 0000-0001-6941-5296

ЗАҒИП ЖӘНЕ НАШАР КӨРЕТІН ОҚЫРМАНДАР ҮШІН АРНАЙЫ КІТАПХАНАЛАР ЖЕЛІСІН ДАМУДЫҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ

Аңдатпа. Мақалада арнайы кітапхананың ақпараттық мәдениетті қалыптастырудың теориялық мәселелері, тұжырымдамалары, ақпараттық ізденіс жүйелері туралы мәліметтер қарастырылды. Жаңа ақпараттық технологиялардың әлеуметтік дамудағы іргелі рөлін бүкіл әлем болып мойындауда. Кең әлеуметтік-мәдени контексте ақпараттық қоғам, ақпараттандыру, ақпараттық білім беру және осы сияқты басқа да ерекшеліктер қарастырылуда. Бұл жағдайларда нашар көретін адамның ақпараттық мәдениетін қалыптастыру мәселесі ерекше мәнге ие болады. Көру қабілеті зақымдалған пайдаланушының ақпараттық мәдениетін ақпарат тұтынушы ретінде дамыту, арнайы кітапхананың жалпы ақпарат әлемімен өзара әрекеттесе отырып, қажет ақпараттық мәдениетті қалыптастырудағы мүмкіндіктері көрсетілген. Мақалада ақпараттық қажеттіліктері мен сұраныстарын талдау арқылы зағип пайдаланушының ақпараттық мәдениетін зерттеу және нәтижелерге сүйене отырып, оларды қанағаттандырудың негізгі бағыттарын анықтау көзделген. Зағип және нашар көретін тұлғаларға арналған кітапханалардың кітап қоры, оқырмандарға кітапханалық қызмет көрсету жодары, тифлология бөлімінің қызметі, Республика бойынша арнайы кітапханалардың желісіне талдау жасалды. Арнайы кітапханалардың оқырмандардың ақпараттық мәдениетін қалыптастырудағы ақпараттық жұмыстары мен қоғамды ақпараттандыру мәселелері және кітапханада инклюзивті орта құру мәселелері анықталды.

Арнайы кітапхана зағиптар мен нашар көретіндер үшін, сондай-ақ кітапқа деген сұранысты қанағаттандыру үшін ақпарат пен кітапханалық ақпаратқа тегін қол жеткізудің негізгі көзі болып табылады. Кітапхана қызметінің мақсаты-мүмкіндігі шектеулі жандарды қазіргі замандағы ағартуға, оларды қажетті ақпаратты іздеуге және тәжірибелік қызметте пайдалануға бағыттау және әлеуметтік-мәдени өмірде өз қабілеттерін қолдану. Кітапхана мәдени мекеме ретінде инклюзивтік процестің әрбір қатысушысының даралығын қабылдау идеясына негізделген өзінің инклюзивтік тәжірибесін ұсынады, ал олардың білімі мен бос уақыты әрбір адамның ерекше қажеттіліктерін ескере отырып ұйымдастырылады.

Түйін сөздер: тифлопедагогика, инклюзивті орта, зағип және нашар көретін тұлғалар, ақпарат, мәдениет, ақпараттық мәдениет, ақпараттық сауаттылық, ақпараттық ресурстар, ақпараттық ізденіс, арнайы кітапхана.

Кіріспе. Қазіргі кезде арнайы кітапханалардың әлеуметтік құндылықтары арта түсті. Олай дейтініміз, оқырмандарға білім, ақпарат, мәдени орта қалыптастыру және оңалту қызметін қатар атқарады. оқу арқылы оңалтуға және әлеуметтендіруге жәрдемдеседі.

Қоғамдық өмірде зағип азаматтар да басқа тұлғалар секілді тең дәрежелі ақпарат алуына құқылы. Сондықтан оларға ақпараттық-кітапханалық қызметті сапалы әрі кең көлемде жеткізу арқылы олардың өмір сүру деңгейін жақсартып, жаңа технологиялар арқылы қызмет ету бұл қазіргі заманғы кітапхананың басты міндеті.

Бүгінде мүмкіндігі шектеулі жандардың мәдени өмірін қалыптастырып, кітапхананың ақпараттық қызметін пайдалануға, ақпараттық орта қызметін пайдалануға мүмкіндіктер бар. Зағип және нашар көретін азаматтардың ақпараттық-кітапханалық деректерге еркін қол жеткізуін қамтамасыз етуде, кітапқа сұранысын қанағаттандыруда негізгі қайнар көз - кітапхана болып табылады. Кітапхана қызметінің мақсаты - мүмкіндігі шектеулі жандарды заманауи өмірге үйрету, тәжірибелік қызметте қажетті ақпаратты іздеу және қолдану, оларды әлеуметтік-мәдени өмірде өз мүмкіндіктерін жүзеге асыруға бағыттау.

Кең ауқымды әлеуметтік-экономикалық, саяси, технологиялық өзгерістер орын алатын қазіргі жағдайда көру қабілеті нашар адамдарға кітапханалық қызмет көрсетуді дамыту және жетілдіру, кітапхана тәжірибесінің мәселелерін анықтау, кітапханалардың одан әрі дамуын зерттеу және болжау, жаңа ақпараттық технологиялар мен тифлотехникалық құралдарды енгізу, жұмыс нысандары мен әдістерін меңгерту жұмыстары қолға алынуда.

Қазіргі қоғамда зағип азаматтар ақпарат пен білімге басқалар сияқты қол жеткізе алады. Ақпараттық-кітапханалық қызметті сапалы, оқырман сұранысына сай жүргізіп, жаңа технологиялар арқылы ақпараттық-библиографиялық қызмет ету- қазіргі заманғы кітапхананың басты мақсаттарының бірі. Қазіргі кезде, мүмкіндігі шектеулі оқырмандардың мәдени өміріне қолдау көрсетіп, кітапхананы жан-жақты ақпараттық орталыққа айналдыру кітапханашылардың міндетіне айналып отыр. Осы орайда, ақпаратты пайдаланушылардың заман талабына сай және жоғары сұраныстарын ескере отырып, ақпаратпен қамтасыз етуде арнаулы кітапханалар мен кітапханашы мамандардың алар орны ерекше.

Арнайы кітапхана мемлекеттік бағдарламаларды іске асыру бағытында жүйелі жұмыстар жүргізіп келеді. Кітапхана өмірі түрлі маңызды оқиғаларға толы болды. Қазақстан Республикасының Президенті Қ.К.Тоқаевтың «Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» атты халыққа Жолдауы, Еріктілер жылы, Әбу Насыр әл-Фарабидың туғанына 1150 жыл толуы, Алтын Орданың құрылғанына 750 жыл толуы, Ұлы Жеңістің 75 жылдығы, Ұлы ақын Абай (Ибрахим) Құнанбаевтың туғанына 175 жыл, 2018 жылдың 5 қазанында Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақ тілі әліпбиін кириллицадан латын графикасына көшіру» туралы Қаулысы, Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты жарық көрген мақаласы аясында, 2018 жылғы Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» халыққа арнаған жолдауын насихаттау, «Ұлы даланың жеті қыры» бастамасын жүзеге асыру, жалпы барлық мемлекеттік бағдарламаларды іске асыру бағытында қоғамдағы айтулы күндер, мерейтойларға арналған іс-шараларды ұйымдастырып, өткізу арқылы қоғам, өнер, білім, ғылым салаларындағы зағип азаматтардың өмірі мен шығармашылығын насихаттау кітапхананың жұмысының негізгі мақсаты болды. Жоспардың басты міндеті жұртшылықты кітапханаға тарту, жастардың бойында білім, адалдық және адамдарға қызмет етуге дұрыс көзқарас қалыптастыруға ықпал ету болды.

Кітапханашылар кітап көрмелерін, әдеби және музыкалық кештер, кездесулер, еске алу кештерін ұйымдастырып, түрлі мәдени шаралар ұйымдастырады. Сонымен қатар, кітапханадағы көптеген іс-шаралардың бағыты мен ұйымдастырылу деңгейі уақыт өте келе әдістемелік құралдармен, библиографиялық анықтамалықтармен, сілтемелермен, әдебиеттер тізімімен, бөлімдер бойынша түрлі тақырыптағы өлеңдер жинағымен күрделене түсті.

Заманауи кезеңде ҚР мемлекеттік саясатының басты бағыттары мүмкіндіктері шектеулі жандарды әлеуметтік оңалту басты назарда болғандықтан мүгедектерді қоғамға біріктіруде кітапхананың рөлі елеулі арта түседі. Кітапхана – мүмкіндігі шектеулі қолданушылардың өздерін толыққанды әлеуметтік-пайдалы мүше ретінде сезінуге мүмкіндік беретін аймақ. Осы ерекше топтағы оқырмандарға әлеуметтік көмек көрсетіліп қана қоймай, оларды әлеуметтік оңалтуға толыққанды ақпарат ұсынуға барлық жағдай жасалу қажет. Бүгінгі таңдағы арнайы

кітапхана – бұл заманауи ақпараттық, білім беру мен бос уақыт өткізу тифлоақпараттық орталығы, тифлокеңес беретін мамандандырылған орталық.

Арнайы кітапханада кітапхана ісін дамыту, библиография және тифлология бөлімі әдістемелік жұмыстарды негізге ала отырып, аналитикалық қызметі барысымен таныстырады. Ол, облыстық кітапханалар қызметі туралы өзгерістерді, жаңа мәліметтердің пайда болуын үздіксіз қадағалаудан тұратын әдістемелік мониторингке негізделеді. Облыстағы әдістемелік мониторинг объектілеріне мыналар жатады: жалпы республика бойынша мемлекеттік кітапханалардың жылдық есеп жиынтығы, кітапханалар торабы, оқырмандар саны мен келім саны, кітапхана қорының құрамы және оны қолдану, қалыптастыру, техникалық құрал-жабдықтар, электрондық ресурстар, кітапханалық қызметкерлер, сондай-ақ, Республика бойынша арнайы кітапханалардың соңғы жылдағы ақпараттық және статистикалық есептері мен атқарған жұмыстарына талдау.

Көру қабілеті нашар адам үшін оқу мәдениетін қалыптастыру мәселесі әсіресе өзекті, өйткені көзі көрмейтін адамның оңалту деңгейі, оның еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігі оқу мәдениетіне байланысты. Дәстүрлі түрде арнайы кітапханалар оқырман мәдениетін қалыптастыруға, көру қабілеті нашар адамдарда оқуға деген тұрақты қажеттілікті дамытуға, тиімді оқу дағдыларын дамытуға көп көңіл бөледі. Қазіргі кітапхана жағдайында, жаңа компьютерлік адаптивті технологиялардың дамуы жағдайында оқудың рөлі артады. Зағиптарға арналған арнайы кітапхана бүгінде ерекше миссияны орындайды-зағип оқырмандарға ақпараттық ресурстарға жедел қол жеткізуді қамтамасыз етеді және сонымен бірге зағип пайдаланушының оқу мәдениетін тәрбиелейтін орталық болып табылады. Көзі көрмейтін оқырманның оқу мәдениеті - бұл мүгедекке оқылған құжатты толық таңдау, қабылдау және түсіну үшін қажетті білім, білік, дағды екенін бәріміз білеміз.

Зағиптар мен нашар көретіндерге арналған арнайы кітапхананың тәжірибесі көрсеткендей, арнайы кітапхана шығармашылық оқуды үйретуде көшбасшы бола алады. Кітапханада оқырмандармен жеке жұмыс жасауға үлкен орын беріледі. Әр оқырманмен міндетті түрде кітаптар туралы ұсыныс әңгімелер жүргізіледі, жеке ақпарат беріледі, кітаптардың тақырыптық ұсыныс тізімдері жасалады. Кітапхана ісі білім беру бағдарламасы бойынша білім алатын болашақ мамандар осы арнайы кітапханалардан іс-тәжірибеден өтіп, арнайы кітапхана оқырмандарына жан-жақты кітапханалық қызмет көрсету дағдыларын дамытуда (Айдарбекова, 2006:18).

Дәстүрлі түрде арнайы кітапханалар оқырманның оқу мәдениетін қалыптастыруға, көру қабілеті нашар адамдарда оқуға деген тұрақты қажеттілікті дамытуға, тиімді оқу дағдыларын жақсартуға көп көңіл бөледі. Қазіргі жаңа ақпараттық технологиялардың дамуы жағдайында оқудың рөлі белсенді түрде артады. Бүгінде зағиптарға арналған арнайы кітапхана ерекше миссияны орындайды, яғни оқырмандарға жедел қолжетімділікті қамтамасыз етеді. Көзі көрмейтін оқырманның оқу мәдениеті - бұл оқырманға оқылған құжатты толық таңдауға, қабылдауға және түсіну үшін қажетті білім, білік, дағдыларын дамыту болып табылады.

Кітапханада оқырмандармен жеке жұмыс жасауға мүмкіндік жасалған. Кітапханашылар әр оқырманмен міндетті түрде жеке жұмыс жүргізеді: кеңес беру туралы әңгімелер өткізеді, кітаптарда жеке ақпарат беріледі, кітаптардың тақырыптық ұсынымдық тізімдері жасалады. Кітап оқу мәдениеті оқырмандарының әдеби талғам деңгейін анықтауға көмектеседі, олардың тақырып пен жанрға бейімділігі, оқырмандарды оқуға баулудың формалары мен әдістерін белгілеуге көмектеседі. Оқу мәдениетін бұл- оқырманның жүйелі кітап оқуы, кітап оқуға деген ынтасы, оқу мақсаты, оқитын кітапты іріктеп алуда және кітапты жүйелі оқуда игерген шеберліктері, дағдысы, осы салада жинақталған білімінің барлық жиынтығы деп түсіндіреміз.

Әдістер. Қоғамның талаптарына сәйкес кітапхана оқырманмен жұмыс жасау барысында тұлғаның адамгершілік дамуын есептейді. Қоғамның толыққанды мүшесі ретінде ол өмірге қажетті рухани байлықтың принциптерін, ережелері мен жүйелерін игеруді қолдайды. Арнайы кітапханалардағы кітапхана қызметтерінің мәні-мүмкіндігі шектеулі адамдар үшін барынша ашық және ақпараттық кітапхана ортасын құру. Арнайы кітапханада қолданушылардың барлық санаттарына жеке тұлғаға бағытталған, яғни нақты тұтынушыға ондағы шектеулерді

ескере отырып, барлық қажетті қызметтер көрсетіледі. Кітапхана жұмысының бастапқы нүктесі кітаптар болып табылады. Бірақ рельефтік суреттер, схемалар, жоспарлар, дидактикалық материалдар, сәулеттік құрылымдардың масштабты модельдері мен макеттері бар. Балалармен және ата-аналармен жұмыс істеу үшін біз өмірдің басқа салаларының мамандарын тартамыз. Кітапхана, кез-келген білім беру мекемесі сияқты, білім, дағдылар мен оларды нақты өмірлік тәжірибеде қолдануға мүмкіндік береді.

Кітапхана барлығына оқырмандардың ой-өрісін кеңейтетін түрлі іс-шараларға қатысуға мүмкіндік береді. Кітапханалық іс-шараларда әлеуметтік-мәдени оңалту технологиялары кеңінен қолданылады. Сондай зағип және нашар көретін оқырмандарға арналған кітапханаларда балалар мен жасөспірімдерге арналған кітапханалық қызмет көрсетудің көптеген әдістерін қолданады.

Библиотерапия және оның мәдени қалпына келтіру бағыты негізінен көркем оқу, әдеби мерекелер, дауыстап оқу, тірі кітапты тыңдау, көрмелер мен кітаптардың тұсау кесерлері, шығармалардағы шағын қойылымдар арқылы жүзеге асырылады. Барлық жұмыс жеке және топтық түрде жүргізіледі.

Табиғат терапиясы-табиғатпен қарым-қатынас жасау арқылы оңалтудың бір бағыты. Табиғат сенсорлық жүйелерді (есту, көру, иіс, жанасу, дәм) дамыту үшін бай орта болып табылады. Табиғи ландшафттарды игеру кеңістікті қабылдауды тиімді дамытады және сыртқы ортада қозғалудан және шарлаудан қорықпай үйретеді (бұл әсіресе зағип балалар үшін маңызды). Табиғатпен қарым-қатынас денсаулығы бұзылған адамға қажет көптеген жағымды эмоциялар береді.

Экскурсиялардың ерекшелігі-барлық экспонаттарға қол тигізуге рұқсат етілді. Мұражай жабайы жануарлардың қандай екенін түсінуге ерекше мүмкіндік берді. Мұражай экспозициясы толтырылған жануарлар болғандықтан, балалар жануарлардың нақты формаларын білді: олардың мөлшері, құрылымдық ерекшеліктері. Экскурсиялар инклюзивті, интерактивті, мультимедиялық сипатта болды және кітапханада оқитын барлық балалар үшін ұйымдастырылды.

Арт-терапия-бұл қолданбалы көркем шығармашылықтың емі. Бұл техниканың басты мақсаты - адамды қызықты нәрсе жасай алатындығына сендіру. Мәселен, кітапханада суретшілердің жетекшілігімен шеберлік сабақтары өтеді. Мұндай сабақтар Зағип және зағип балалардың жұппен жұмыс жасауына, бір-бірін сезінуіне бағытталған. Кішкентай суретшілер үшін басты міндет - пластилиннен сурет салу. Сәндік-қолданбалы шығармашылық арқылы балалар әлемге эстетикалық қатынасты қалыптастырады.

Театр терапиясы-спектакльдегі осы немесе басқа рөл адамның жеке басына пайдалы әсер етеді, оған өзінің ішкі мәселелерін шешуге көмектеседі деген үмітпен театр қойылымдарына қатысуды қолдану. Кітапхананың барлық оқырмандары сүйікті ертегі кейіпкерлерінің суреттерін көргенді ұнатады. Бұл технологияның әлеуметтік-оңалту әсері барлық балаларды қызықтыратын және оларға белсенді қарым-қатынас жасауға көмектесетін шығармашылық процесті қамтамасыз етеді. Мамандар балалардың әлеуметтік қарым-қатынас дағдыларын игеруіне тырысады.

Оқу мәдениеті оқуға деген байыпты көзқарасты білдіреді. Оқу мәдениетінің ерекшелігі-мақсаттылық. Оқу мәдениеті жоғары оқырман оқу мақсатына сәйкес кітаптарды таңдайды. Оқудың маңыздылығын түсіне отырып, ол тек бір көркем әдебиетпен ғана шектелмейді, сонымен қатар өзінің мәдени көкжиегін кеңейту үшін танымал ғылыми кітаптарды үнемі оқиды, өндірістік біліктілігін арттыру үшін арнайы әдебиеттерді бақылайды. Оқу мәдениеті-оқу процесін оңтайлы ұйымдастыруға, оның әлеуметтік маңызды бағытына және басқа мақсаттарға қол жеткізуге арналған білім, білік, дағдылардың жиынтығы, адамның ақпараттық мәдениетінің құрамдас бөлігі (Нұрахметова, 2006: 61-63).

Зағип және нашар көретін азаматтарға арналған арнаулы кітапханалар – мүмкіндігі шектеулі жандарға заманауи ақпарат алатын, жаңа компьютерлік технологияларды өздері игере алатындай мүмкіндік жасап отырған ақпараттық-сауықтыру орталығы болып табылады. Есепті жылы арнаулы кітапханалар заманауи деңгейде оқырмандарға қызмет көрсету түрлері

мен жаңа технологияларды енгізу қызметінде ауқымды жұмыстар атқарған. Арнаулы кітапханалар мүмкіндігі шектеулі азаматтарды саяси жаңалықтардан тыс қалдырмай, бос уақыттарын тиімді пайдалануларына мүмкіндік туғызатын, зағип азаматтар үшін қарым-қатынас жасаудың мәдени рухани орталығының бірі болып табылады. Арнаулы кітапханалар кітап қорын мүмкіндігі шектеулі азаматтарға, олардың отбасыларына, зағип және нашар көретін балалар мектеп-интернатының оқушыларына, студенттерге, жалпы, мүмкіндігі шектеулі азаматтар кәсіпорындары мен қоғамдық мекемелерінің барлық жұмысшыларына тегін пайдалануына ұсынады.

Соңғы жылдары кең қолдау тапқан жаңа технологиялар, кітапханалық қызметтің ақпараттық сапасын талап етуде. Кітапханалық қызмет көрсету – бүгінгі күндегі қоғам мен оқырмандар көзқарасын қалыптастырып, танылуына әсер етеді. Оқырмандардың интеллетуалдық және шығармашылық мүмкіндіктерінің қалыптасуының негізгі шарты - мәдени біліктілік көрсеткіші болып табылады. Ол мәдениет, білім, әлеуметтік ортамен біртұтастықта және ең бастысы, денсаулығына байланысты мүмкіндігі шектеулі жандардың қоршаған ортада мәдени-ағарту, ғылыми-ақпараттық және басқа да тәсілдерді, оның ішінде әдебиетті барлық мүмкіндіктерімен қолдануда іске асады.

Зағип және нашар көретін азаматтар үшін барлық ақпараттық қызметті пайдалана отырып, келушілер үшін де, келе алмайтын оқырмандар үшін де сапалы қызмет көрсету мақсатында барлық арнаулы кітапханаларда, түрлі тақырыптарда дауыстап оқу үйірмелері, кітап көрмелері және мәдени көпшілік іс-шаралар ұйымдастырылып келеді.

Қазіргі таңда, зағип және нашар көретін азаматтарға арналған арнаулы кітапханалардың тыныс-тіршілігін бұқаралық ақпарат құралдары арқылы көре аламыз. Яғни, арнаулы кітапханаларда өткізілген көпшілік іс-шаралар теледидар, радио, жергілікті газет-журналдар арқылы көпшілік қауымға жеткізіліп отырады. Арнаулы кітапханалар Қазақ зағиптар қоғамы клубтарымен, облыстық, қалалық кітапханалармен, қоғамдық ұйымдармен, мұражайлармен, зағип және нашар көретін балаларға арналған мектеп-интернаттарымен, бала-бақшалармен, қайырымдылық қорларымен, қалалық мүгедектер қоғамымен, облыстағы, қаладағы тағы да басқа ұйымдармен бірлесе жұмыстар атқарған. Кітапханаларда оқырмандарға қызмет көрсетуде жаңа инновациялық шаралар ұйымдастыруға ерекше көңіл бөлінген. Кітапханашылардың кәсіби деңгейін көтеруде әртүрлі формалар мен әдістерді қолдану, кітапханашы мамандығы мәртебесінің өсуіне, оқырмандарға қызмет көрсету сапасының жоғарылауына әсер етеді. Қазіргі таңда арнаулы кітапханалардың мамандарына қойылатын талаптар өте жоғары.

Оқырмандардың сұраныстарын қанағаттандыруда кітапханашылардың білім деңгейлері уақыт талабына сай жоғары болуы тиіс. Бүгінгі таңда кітапханашыларға дәстүрлі жұмыс ырғағымен өзге жаңа кәсіби талаптар қойылуда. Әрине, ол талаптарды орындау үшін білімімен, іскерлігімен және жаңашылдығымен ерекшеленіп тұратын маман қажет. Арнаулы кітапханалардың қызметкерлері үнемі білімдерін жетілдіріп, түрлі конференциялар мен семинарларға қатысуда. Республика көлемінде және шетелге іс-сапарлармен шығып, іс-тәжірибелермен алмасу кітапхана қызметкерлерінің басты міндеттерінің бірі. Кітапханада шығарылатын библиографиялық нұсқаулықтар – кітапхана қорын ашудағы басты құрал болып табылады.

Нәтиже. Республика бойынша зағип және нашар көретін азаматтарға арналған арнаулы кітапханалардағы өзгерістерді талдай келе зағип және нашар көретін азаматтарға арналған арнаулы кітапханалардың кітап қоры –1002560 дана, оқырман саны -33889 –ға жетті.

2020 жылы республика бойынша арнаулы кітапханаларда зағип азаматтарға кітапханалық қызметпен қамту көрсеткіші төмендегідей:

1-кесте

Республика зағип азаматтарын кітапханалық қызметпен қамту пайызбен

	Арнаулы кітапханалар атауы	Зағип және нашар көретін тіркелген тұрғындар саны	Зағип оқырмандар саны	Зағип және нашар көретін азаматтардың кітапханалық қызметпен қамтылуы
1	Ақтөбе	879	644	73,2%
2	Астана	480	230	47,9%
3	Атырау	764	443	57,9%
4	Алматы ОК арнаулы бөлімі	1323	373	28,1%
5	Шығыс Қазақстан	987	423	42,8%
6	Жамбыл	387	287	74,1%
7	Батыс Қазақстан	1515	802	52,9%
8	Қарағанды	1981	780	39,3%
9	Қызылорда	1208	984	81,4%
10	Қостанай	618	95	15,3%
11	Көкшетау	304	636	209,2%
12	Маңғыстау ОӘК арнаулы бөлімі	761	378	49,6%
13	Павлодар	1400	1611	115,0%
14	Петропавл	796	761	95,6%
15	Семей	560	383	68,3%
16	Шымкент	2785	3621	130,0%
17	ЗНКААРК	1380	1094	79,2%
	Барлығы	18128	13545	74,7%

Шымкент қалалық көзі көрмейтін және әлсіз көретін азаматтарға арналған арнайы кітапханасында зағип жанның кірер есікті бағыттауына арнайы дыбысты сигнал жүйесін кітапханаға кірер жерге орнатылған және Қазақ, Шалқар радиосы қосылған. Сонымен қатар «Шаттықтың шатқалында» жергілікті Отырар телеарнасымен бірлесе, «Жаңа күн» сазды ақпараттық бағдарламасы жүргізіліп келеді.

Батыс Қазақстан облыстық зағип және нашар көретін азаматтарға арналған арнаулы кітапханасы жаңа ақпараттық технологияларды пайдалана отырып, зағип оқырмандар интернет-ресурстар арқылы дыбыстандырылған түрде жаңалықтарды, av3715.ru/ көз

мүгедектерге арналған «Логос» бірінші интернационалдық онлайн-кітапханасы аудио-кітаптарды оқуға мүмкіндік алған. Көкшетау қалалық зағип және нашар көретін азаматтарға арналған кітапханасының барлық аудандарындағы кітапханааралық пункттер толығымен қамтылып, бір-бірімен өзара тығыз жұмыс жасаған.

Семей қаласының зағип және нашар көретін азаматтарға арналған арнайы кітапханасында мамандар Ресей Федерациясының тифлотехнологиямен айналысатын мамандарымен келісіп, Брайль дисплейіне спецификалық қазақ әріптерін шығарған. Қазақ спецификалық әріптерін тергенде экранға шыққанмен, Брайль дисплейінде көрсетілмеген. Бұл тек Семей қаласының зағип және нашар көретін азаматтарға арналған арнайы кітапханасы үшін ғана емес, барша республикалық арнайы кітапханалары үшін де айтулы жаңалық болды. Осы жаңалықпен тәжірибе жүзінде әріптестермен бөлісу үшін Қостанай, Тараз, Астана қалаларына барып қайтқан болатын.

Шығыс Қазақстан облыстық зағиптар мен көзі нашар көретін азаматтардың арнаулы кітапханасы стационарлық кітапханада облыстардағы кітапхана пункттеріндегідей зағиптарды толық қамту мақсатында үй абонменті құрылған. Сонымен қатар кітапхана Өскемен, Риддер, Шемонайха, Зырян, Глубокий, Серебрянск, Самар, Күршім, Тарбағатай, Аягөз кітапханалық пункттерімен тығыз байланыста нәтижелі жұмыс атқарған.

Павлодар облыстық көзі көрмейтін және нашар көретін азаматтарға арналған облыстық арнайы кітапханасында 17 кітап беру пункті жұмыс істеп жатыр. Оның 12 пункті аудандық орталық кітапханаларда, ал 5 пункті: облыстық арнайы мектеп-интернатында, № 82 көзі нашар көретін балаларға арналған балабақшада; облыстық ҚСҚ және Қарттар үйінде және «Альрами» клубтық үйінде жұмыс жасауда.

Қызылорда облыстық зағип және нашар көретін азаматтарға арналған арнаулы кітапханасында 2018 жылдың қазан айында кітапхана қызметіне жаңа ақпараттық технологияларды енгізу қолданушыларға ұсынылатын электрондық қызмет түрлерінің қатарын ұлғайту, біліктілікті көтеру үшін жайлы орта туғызу және мүмкіндігі шектеулі қолданушылар үшін бос уақыттарын тиімді әрі пайдалы өткізуге арналған «Коворкинг» орталығы ашылған.

Ақтөбе облыстық зағиптар және нашар көретін азаматтардың арнаулы кітапханасының стационардан тыс қызмет көрсететін 15 кітапхана пунктімен келісім-шарттар жасалған. Жамбыл облыстық көзі көрмейтін және әлсіз көретін азаматтар кітапханасы нүктелі-бедерлі қаріпте әдебиеттерді беруде Жамбыл, Меркі, Сарысу, Талас, Т.Рысқұлов, Шу, Байзақ, Жуалы аудандарындағы бөлімдермен тығыз байланыста жұмыс жасаған.

Қостанай облыстық көзі көрмейтін және нашар көретін азаматтарға арналған арнайы кітапханасының бір стационары, Рудный қаласында филиалы, 15 кітапханалық пункттері бір-бірімен тығыз әрі белсенді жұмыс жасаған. Қарағанды облыстық зағип және нашар көретін азаматтарға арналған арнайы кітапханасы мүмкіндігі шектеулі азаматтарға ақпараттық – кітапханалық қызмет көрсету бойынша «Барс» қоғамдық бірлестігімен келісім жасалған. Жылдан жылға зағип және нашар көретін тұрғындар аз тұратын елді - мекендердің зағип оқырмандарын стационарлық қызметтен тыс үйде және кітап беру пункттері мен филиалдары арқылы кітапханалық қызметпен қамту жұмыстары жақсарғаны көңіл қуантып келеді.

Талдау. Кітапханалық-библиографиялық процестерді автоматтандыру жұмыстары арнайы кітапханаларда да жолға қойылған. Заманауи технологияны кітапхана ісіне енгізу және оны насихаттау, библиографиялық анықтамаларды орындауда, дыбыстандырылған кітаптарды көшіріп алуға, оқырмандардың сұраныстарын қанағаттардыруда интернетті кеңінен пайдалану арнаулы кітапханалар үшін басты міндетке айналған. Зағип жандардың сау азаматтармен тең құқылы түрде ақпараттық технологияны меңгеріп, білім алуы үшін арнаулы кітапханаларда барлық жағдайлар жасалынуы тиіс (Нұржанова, 2007: 109-114).

Зағип жандардың жаңа ақпараттық технологиялар қолдануда ақпарат алулары үшін кітапханаларда дыбыстандырылған Jaws for Windows немесе VIRGO бағдарламаларымен қамтылған автоматтандырылған жұмыс орны жасақталынуы тиіс. Арнайы кітапхананың зағип

жандарды ақпаратпен қамтамасыз ету барысында оңалту технологияларын қолданудағы рөлі мен орны ерекше.

Шымкент қалалық көзі көрмейтін және әлсіз көретін азаматтарға арналған арнайы кітапханасында заманауи технологиялармен қамту жұмыстары белсенді жалғастырылып келеді, пайдаланушылардың сұраныстары ескеріліп, кітап қоры түрлі басылымдармен толықтырылған. Жалпы арнайы кітапханаларға арналған «КАБИС» бағдарламасымен жұмыс жүргізілген. Mozilla Firefox 3.5.3; Webvisum бағдарламалары бойынша, Skype 3.8 қондырылып әлсіз көретін оқырмандар үшін mail.ru агент бағдарламасы жөнге келтірілген, Jaws және VIRGO дыбысты бағдарламасы жұмысын атқарған; MAX READER бағдарламасында кітаптар, мәтінді құжаттар дыбысталынып аудиофайлға жазылған; NERO бағдарламасында дискіге мәліметтер жазылған; оқырмандардың жас ерекшеліктеріне қарай, кітапханалық қызметтің түрлі әдістері мен түрлері қолданылған.

Ақпараттық қамсыздандырудың маңызды құралы және әлемдік жаңалықтарға қол жеткізудің қуатты тәсілі кітапхананың қызметі, оның құрылымы, өткізілген іс-шаралар, кітапханадан шыққан брайльша сөйлейтін кітаптар туралы мәліметтер кітапхананың жаңартылған сайтында орын алған, іс-шаралар ғаламторда «фейсбукке» қойылып отырған.

Шығыс Қазақстан облыстық зағиптар мен көзі нашар көретін азаматтардың арнаулы кітапханасында жыл көлемінде каталогтар және картотекалармен жұмыс жасалып, ААЖ-ҚР АҚ бағдарламасына енгізу жұмыстары жүргізілген. БНБ – 4186, ЖББ – 450, CD – 1243 дана кітаптар енгізілген.

Семей қаласының зағип және нашар көретін азаматтарға арналған арнайы кітапханасы КММ-де заман ағымынан қалыспай жаңа технологияларды игеріп, оларды кітапхана жұмысына енгізген. 2015 жылдан бастап арнайы кітапхана ААЖ-ҚР АҚ бағдарламасын қолданып, электронды каталогын құрған. Автоматтандырылған ақпараттық жүйесі арқылы кітапхана жұмысы бір саты болсын алға басып, әдебиеттерді тіркеп, оны өңдеу процестерін жеңілдеткен. Зағип және нашар көретін азаматтарға интернет арқылы ақпараттар, электронды тасымалдауыштар – диктофон, MP3 плеер, флешкаларға көркем әдебиеттер мен суреттер түрлі тасымалдауыштарға көшіріліп берілген.

Жамбыл облыстық көзі көрмейтін және әлсіз көретін азаматтар кітапханасында жаңа түскен әдебиеттер ААЖ-ҚР АҚ бағдарламасына енгізіліп отырған. Кітапхананың автоматтандырылған ақпараттық жүйесіне енгізілген әдебиеттер саны 151 дананы құраса, дерек қорына түскені 76 дана, мемлекеттік тілдегісі 139 дананы құраған.

Батыс Қазақстан облыстық зағип және нашар көретін азаматтарға арналған арнаулы кітапханасында ААЖ-ҚРАК бағдарламасы бойынша кітапханаға келіп түскен әдебиеттерді енгізу, әдебиеттерге кітапханалық өңдеу жұмыстары жүргізілген. Оқырман залында Jaws дыбыстандырылған арнаулы бағдарламамен қамтылған автоматтандырылған жұмыс орны жасақталған. Зағип оқырмандар Интернет-ресурстар арқылы дыбыстандырылған түрде жаңалықтарды, аудио кітаптарды оқуға мүмкіндік алған. Атап айтсақ: kitap.kz, «Аудиокітап», «Логос» бірінші интернационал онлайн-кітапханасының сайттары. Сонымен қатар, жайпақ баспа қаріп түріндегі әдебиеттерді оқуға «SARA» оқу машинасы қамтылған. Кітапхананың оқу залында оқырмандар аудиокітаптарды тыңдау үшін тифлоплеер мен тифлофлешмагнитофондарды пайдаланған.

Ақтөбе облыстық зағиптар және нашар көретін азаматтардың арнаулы кітапханасы ААЖ-ҚРАК бағдарламасы бойынша кітапханаға келіп түскен әдебиеттерді енгізу, әдебиеттерге кітапханалық өңдеу жұмыстары жүргізілген. Кітапханада Specbiblioteka.kz веб-сайты, Spec.biblioteka секілді арнаулы кітапхана аккаунттары ашылып, әлеуметтік желілерде кітапхана жұмысы жарнамаланған.

Қарағанды облыстық зағип және нашар көретін азаматтарға арналған арнайы кітапханасында ААЖ-ҚРАК автоматтандырылған кітапханалық бағдарлама мәліметіндегі анықтамалық іздеу аппаратын қалыптастыру толықтырылған, барлық жазу – 6000 дананы құраған, оның ішінде қазақ тілінде – 2992. «Тифлология» толық мәтінде деректер базасын жүргізу бойынша жұмыстар жалғастырылған. Құжаттар цифрланған және «Тифлология» ДБ

тіркелген және сайтқа шығарылған. Жыл бойы - 200 құжат цифрланған, оның ішінде мемлекеттік тілде – 77, орыс тілінде – 123. Интернет ресурстарға 530 қолданушы қол жеткізген, қаралған материалдар саны – 1344, көшіріліп алынған ресурстар мен құжаттар саны – 901. 2018 жылы электрондық каталог 35831 ДБ құраған. ЖБҚ әдебиет электронды каталогына – 19907 библиографиялық жазбалар, CD-ROM дағы электронды каталогқа – 1235 ДБ. Арнайы кітапхананың кітап қорына қарағанда электронды каталогқа енгізілген библиографиялық жазбалар 46% қамтыған. «Кітапхана үрдісін автоматтандыру» бағыты бойынша жұмысқа жөндеу, құрылғының ақауларын анықтау мен қызмет көрсету және бағдарламамен қамтамасыз ету енгізілген.

Қостанай облыстық көзі көрмейтін және нашар көретін азаматтарға арналған арнайы кітапханасының ААЖ-ҚРАК ЭК жіберілген электронды жазбалар саны 12585-ке жеткен, олардың 5184-і газет-журналдардың мақалаларына арналған библиографиялық жазбалар болса, 2196 – ы кітаптардың атауына және 5205-і кітап қорына қатысты жазбалар болған. Жаңадан 684 жазба тіркелген.

Павлодар облыстық көзі көрмейтін және нашар көретін азаматтарға арналған арнайы кітапханада ААЖ-ҚР АК бағдарламасы орнатылған. Компьютерлік сыныбында 18 адам оқиды, брайль жүйесінде 5 адам оқиды. Кітапхананың басты жаңалықтары кітапхана сайтында жарияланып тұрады. Сайттағы барлық пайдаланушылар саны 473+146 фотгаллерей. Интернетті пайдаланушылар саны 6235. Кітапханалық процесстерді автоматтандыру ААЖ-ҚР АК бағдарламасы бойынша жүргізілген. Қабиболла Сыдиықов атындағы МОӘК көзі көрмейтін және нашар көретін жандарға арналған кітапханасы брайльша дисплей, оқитын машина «Книгалюб», ұлғайтқыш құрал, оқитын машина «SARA CE», брайль принтері EVEREST DV 4, 2 магнитало, 1 музыкалық орталық, 1 телефон сияқты тифло және кеңсе техникаларымен қамтылған. ААЖ-ҚР АК бағдарламасы бойынша электрондық каталогқа енгізу жұмыстары жалғасқан. Атырау облыстық көрмейтін және нашар көретін азаматтар кітапханасында ААЖ-ҚР АК бағдарламасы бойынша кітаптарды электрондық жүйеге енгізу бағытында үзбей жұмыс жасаған.

Қызылорда облыстық зағип және нашар көретін азаматтарға арналған арнаулы кітапханасында ААЖ-ҚР АК бағдарламасына кітап қорын толық енгізу бағыттары 2018 жылы 28419 дана кітапты құраған. Оның ішінде: нүктелі бедерлі әдебиеттер саны - 2753, дыбыстандырылған әдебиеттер саны-12438, жайпақ баспа әдебиеттер-11412, CD дискілі кітаптар - 1790, соның ішінде балалар әдебиеті-1152. Кітапхананың оқу залында мультимедиялық бұрыш жұмыс жасаған. Бұрыш көз мүгедектеріне арналған тифлокомпьютермен, нашар көретін оқырмандарға аналған ұлғайтқыш «ОНИКС» құралымен жабдықталған. Барлық тифлотехникаларға жауапты қызметкерлер оқырманға осы құралдарды қалай пайдалану керектігі жөнінде шеберлік сағаттар өткізген. Жыл көлемінде 112 оқырман оқырман интернет қызметін пайдаланса, оның 46 зағип азаматтар.

Петропавл қаласы зағиптар мен нашар көретін азаматтарға арналған арнайы кітапханасында кітапханалық процесстерді автоматтандыру ААЖ-ҚР АК бағдарламасы бойынша жүргізілген. 2011 жылдан іске қосылған электронды каталогтың мәліметтер базасына (МБ) жалпы саны – 3330 жазба тіркелген. Арнайы кітапханада жергілікті желі болмағандықтан, электронды каталогпен жұмыс істеу, жаңа әдебиеттерді өңдеу тек бір компьютерде жүргізіледі. 2014 жылы «Электронды деректер беру индексі» деректер қорын құрастыру жұмыстары бастаған, 2018 жылдың соңында ол 518 атауды құраған. Бүгінде кітапханада аудиокітаптар саны 2148 жеткен.

Зағип және нашар көретін азаматтарға арналған республикалық кітапхананың оқырмандары мен қызметкерлері интернет жүйесін өз жұмысында белсенді қолданады. Кітапханаға келіп түскен жаңа әдебиеттер «ААЖ – ҚР АК» бағдарламасы бойынша енгізіліп, алфавиттік, жүйелі каталогтарға орналастырылады. Бүгінгі таңда Интернет желісі ақпараттың кең таралуының негізгі көзіне айналып отыр. Кез-келген адамның Интернеттегі түрлі ақпараттарға қатысып, оны өздігінен толтыруға мүмкіндігі бар.

Қазіргі таңда Қазақстанда кітапхана саласын дамытуға Елбасымыз ерекше көңіл бөліп отыр. Өйткені, ақпараттық технологиялардың даму деңгейі мен еліміздің бәсекеге қабілеттілігі бір-бірімен тікелей байланысты. Республика бойынша барлық арнаулы кітапханалар Интернет желісіне қосылған.

ЗНКААРК-ның «Сөйлейтін» және Брайль кітаптарын шығару бөлімі тифлокомплекспен жұмыс жасап, «DAISY» форматындағы кітаптарды шығарып, редакцияған. Кітапханада Брайль дисплейі «super Vario80» және Брайль принтері «Index Braille box V4» тифлотехникалық құралдары қолданылған. Мүмкіндігі шектеулі азаматтардың ақпарат кеңістігіне еркін енуіне, терең білім алуына мүмкіндік туғызу үшін қазіргі уақытта арнаулы кітапханалар жүйесі жаңа ақпараттық технологиялармен қамтамасыз етілген. Бүгінгі таңдағы арнаулы кітапханалардың электрондық өнімдері оған дәлел болады.

Аталған мәліметтерді сараптай келе, арнайы кітапханаларды автоматтандыру, көру қабылеті зақымдалған оқырмандардың ақпараттық мәдениетін дамыту мәселелері жолға қойылған. Арнаулы кітапханаларда негізгі бағыттар бойынша көпшілік іс-шаралар өткізіп, оқырмандарды кітап оқуға тартудағы тиімді кітапханалық жұмыстар және жұмыс түрлерін жетілдіру барысында шаралар жүргізілген. Зағип оқырмандар қажетті арнайы әдебиеттермен қамтамасыз етілген. Жаңа технологиялар арқылы зағип оқырмандарға түрлі ақпаратқа қол жеткізуге қолайлы жағдайлар жасалынған.

Технологиялар бойынша электрондық базаны толықтыру жұмыстары жалғасын тапқан. Кітап қоры брайльша және дыбыстандырылған әдебиеттермен айтарлықтай толықтырылған. Кітапхананың негізгі көрсеткіштерінің үстеме орындалуы – кітапхана қызметіне жарнаманың жақсы жасалынуында және іс-шаралардың тартымды өткізілгендігінде, зағиптар үшін тифлотехникалардың жақсы пайдаланылуында, сонымен қатар, кітапханадағы клуб жұмыстарының атқарған жұмыстары, оқырмандардың қызығушылығын арттырған. Әсіресе, арнаулы кітапханаларға жастардың қызығушылығы артқан. Арнаулы кітапханалар қызметін зағип жандар ғана емес, олардың отбасы мүшелері, тифлопедагогика, дефектология саласындағы мамандар зағип және нашар көретін балаларға арналған мектеп-интернатының оқушылары, жоғарғы оқу орындарының, колледждердің студенттері пайдаланған.

Республика бойынша оқырмандарға, оның ішінде зағип жандарға 10 облыстық, 4 қалалық, 2 арнаулы бөлімдер, көретін балаларға арналған 10 арнаулы мектеп кітапханалары және Зағип және нашар көретін азаматтарға арналған республикалық кітапхана ақпараттық-кітапханалық қызмет көрсетуде. Арнаулы кітапханалардың кітап қоры –1002560 данадана, оның ішінде 212436 данасы, яғни 21,1% қазақ тілінде. Жыл бойы республикалықтағы арнаулы кітапханалардың кітап қорларына 22859 дана жаңа басылымдар түскен, оның ішінде 11746 данасы қазақ тіліндегі басылымдар. Республика бойынша зағип және нашар көретін тұрғындар саны -18128 оның ішінде зағип оқырмандар саны –13545. Яғни, республика бойынша зағип азаматтарды кітапханалық қызметпен қамту –74,7%.

Мерзімді басылымдарға тапсырыс беретін мамандандырылған кітапханалардың жұмысы жылдан жылға жақсарып келеді. Жергілікті бюджеттер мен демеушілердің көмегімен мерзімді басылымдарды оқуға деген қызығушылықты арттыру және жазылымды арттыру үшін бірқатар тиімді шаралар қабылдануда. Қазіргі уақытта Зағиптар мен нашар көретіндерге арналған арнайы республикалық, облыстық және көпшілік кітапханаларда оқырмандардың қатысуымен түрлі тақырыптарда әдеби кештер мен тұсаукесерлер, зияткерлік конкурстар, өңірлік ақындар мен жазушылармен кездесулер, акциялар және басқа да іс-шаралар ұйымдастырылады.

Қорытынды. Арнайы кітапхана мамандары оқырмандарға сапалы және тиімді кітапханалық қызмет көрсету саласындағы білімдерін үнемі жетілдіріп отырады. Бұған кітапхана мамандарының халықаралық, республикалық конференциялар мен семинарларға тұрақты түрде қатысып, тәжірибелік сабақтар өткізгені дәлел бола алады. Арнайы кітапхананың материалдық-техникалық базасы жылдан жылға жетілдірілуде. Соңғы жылдары кең қолдауға ие болған жаңа технологиялар кітапханалық қызметтердегі ақпараттың сапасын арттыруды талап етеді. Зағиптар мен нашар көретіндер үшін барлық арнайы кітапханаларда

ақпараттық қызметтерді пайдалана отырып, оқырмандарға жоғары сапалы қызмет көрсету мақсатында дауыстап оқу үйірмелері, кітап көрмелері мен түрлі тақырыптағы мәдени іс-шаралар ұйымдастырылады. Қазіргі кезде арнайы заманауи кітапхана мультимедиялық ақпараттық, мәдени және әлеуметтік орталық ретінде жұмыс істеуі керек, онда барлық оқырмандар оқу, кәсіби, бос уақытты өткізуге және кітапхананың ақпараттық қызметін қолдануға мүмкіндігі бар. Мазмұндық тұрғыдан алғанда, көру қабілеті зақымдалған оқырмандармен бірге қоршаған әлемнің шынайылығына бейімделуге, инклюзивті орта қалыптастыруға, қоғамның белсенді мүшесін қалыптастыруға бағытталған әлеуметтік-оңалту, педагогикалық, түзету-тәрбие, ақпараттық жұмысты қолға алу өте маңызды.

¹Усенбаева Ш. М., ²Бутабаева Л. А., ³Нуржанова Г. И.

^{1,2} Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Алматы, Казахстан

³ Казахский национальный женский педагогический университет, Алматы, Казахстан

E-mail: ¹shinar_8211@bk.ru, ²butabaevalaura@mail.ru, ³nurzhanova.gulmira.24@gmail.com

¹ORCID: 0000-0003-4219-9639, ²ORCID: 0000-0002-3758-8624

³ORCID: 0000-0001-6941-5296

Основные направления развития сети специализированных библиотек для незрячих и слабовидящих читателей

Аннотация. В статье рассмотрены теоретические проблемы, концепции формирования информационной культуры специальной библиотеки, сведения о системах информационного поиска. Фундаментальную роль новых информационных технологий в социальном развитии признает весь мир. В широком социокультурном контексте рассматривается информационное общество, информатизация, информационное образование и другие подобные особенности. В этих условиях особое значение приобретает проблема формирования информационной культуры слабовидящего человека. Показано развитие информационной культуры пользователя с нарушением зрения как потребителя информации, возможности специальной библиотеки в формировании необходимой информационной культуры во взаимодействии с общим информационным миром. В статье предусмотрено изучение информационной культуры слепого пользователя путем анализа его информационных потребностей и запросов и, исходя из результатов, определение основных направлений их удовлетворения. Проведен анализ книжного фонда библиотек для незрячих и слабовидящих, библиотечного обслуживания читателей, деятельности отдела тифлологии, сети специализированных библиотек по Республике. Определены вопросы информационной работы специальных библиотек по формированию информационной культуры читателей и информатизации общества, а также создание инклюзивной среды в библиотеке.

Специальная библиотека является основным источником бесплатного доступа к информации и библиотечной информации для незрячих и слабовидящих, а также для удовлетворения спроса на книги. Цель деятельности библиотеки-ориентирование людей с ограниченными возможностями на современное просвещение, поиск необходимой информации и использование их в практической деятельности и применение их способностей в социокультурной жизни. Библиотека как учреждение культуры представляет свой инклюзивный опыт, основанный на идее восприятия индивидуальности каждого участника инклюзивного процесса, а их знания и досуг организуются с учетом особых потребностей каждого человека.

Ключевые слова: тифлопедагогика, инклюзивная среда, слепые и слабовидящие лица, информация, культура, информационная культура, информационная грамотность, информационные ресурсы, информационный поиск, специальная библиотека.

¹Usenbayeva Sh.M., ²Butabayeva L.A., ³Nurzhanova G.I.

^{1,2} Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Almaty, Kazakhstan

³ Kazakh National Women's Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan

E-mail: ¹shinar_8211@bk.ru, ²butabaeva_laura@mail.ru, ³nurzhanova.gulmira.24@gmail.com

¹ORCID: 0000-0003-4219-9639, ²ORCID: 0000-0002-3758-8624

³ORCID: 0000-0001-6941-5296

The main directions of development of a network of specialized libraries for blind and visually impaired readers

Abstract. The article discusses theoretical problems, concepts of the formation of information culture of a special library, information about information retrieval systems. The whole world recognizes the fundamental role of new information technologies in social development. The information society, informatization, information education and other similar features are considered in a broad socio-cultural context. In these conditions, the problem of forming the information culture of a visually impaired person acquires special importance. It shows the development of the information culture of a visually impaired user as a consumer of information, the possibilities of a special library in the formation of the necessary information culture in interaction with the general information world. The article provides for the study of the information culture of a blind user by analyzing his information needs and requests and, based on the results, determining the main directions of their satisfaction. The analysis of the book fund of libraries for the blind and visually impaired, library services for readers, the activities of the Department of Typhology, a network of specialized libraries in the Republic. The issues of information work of special libraries on the formation of information culture of readers and informatization of society, as well as the creation of an inclusive environment in the library are identified.

The Special Library is the main source of free access to information and library information for the blind and visually impaired, as well as to meet the demand for books. The purpose of the library is to orient people with disabilities to modern education, search for the necessary information and use them in practical activities and the application of their abilities in socio-cultural life. The library as a cultural institution presents its inclusive experience based on the idea of perceiving the individuality of each participant in the inclusive process, and their knowledge and leisure are organized taking into account the special needs of each person.

Keywords: typhlopedagogics, inclusive environment, blind and visually impaired persons, information, culture, information culture, information literacy, information resources, information search, special library.

Информация об авторах:

¹**Усенбаева Шынар Мутановна** – докторант Казахского национального педагогического университета имени Абая, Алматы, Казахстан. E-mail: shinar_8211@bk.ru
ORCID: 0000-0003-4219-9639

²**Бутабаева Лаура Аскарловна** – PhD, старший преподаватель Казахского национального педагогического университета имени Абая, Алматы, Казахстан. E-mail: butabaeva_laura@mail.ru
ORCID: 0000-0002-3758-8624

³**Нуржанова Гульмира Исатаевна** – Казахский национальный женский педагогический университет, кандидат педагогических наук, руководитель программы кафедры библиотековедения и библиографии, Алматы, Казахстан. E-mail: nurzhanova.gulmira.24@gmail.com
Scopus Author ID: 57344209600 ORCID: 0000-0001-6941-5296

Әдебиет

- [1] Арнайы кітапханаларда пайдаланылатын кітапханалық терминдер сөздігі. – Алматы: Зағип және нашар көретін азаматтарға арналған республикалық кітапхана, 2008. – 46 б. (қаз.)
- [2] Нұрахметова К.Ф. Балалардың кітап оқуына жетекшілік ету. – Алматы: Қазмемқызпи, 2006. – 77 б. (қаз.)
- [3] Кітапхана терминдерінің сөздігі. – Алматы: ҚР Ұлттық кітапханасы, 2012. – 173 б. (қаз.)
- [4] Кітапханашы маманы – шығармашылық маманы: Әдістемелік құрал. – Алматы: Зағип және нашар көретін азаматтарға арналған республикалық кітапхана, 2016. – 32 б. (қаз.)
- [5] Нұржанова Г.И., Нұрахметова К.Г. Кітапханатану. Оқу құралы. – Алматы: «Қыздар университеті» баспасы, 2013. – 168 б. (қаз.)
- [6] Сералиева Ж. К., Естаева Д. Қ. Библиографиятану. Оқу құралы. – Алматы: «Триумф» «Т», 2007. – 144 б. (қаз.)
- [7] Қазақстан Республикасының арнаулы кітапханаларының 2020 жылғы жұмысына аналитикалық және статистикалық шолу. – Алматы: Зағип және нашар көретін азаматтарға арналған республикалық кітапхана, 2020. – 34-36 б. (қаз.)
- [8] Айдарбекова А.А., Ермекбаева Л.Х., Дербисалова Г.С., Самигулина З.Р., Формирование социальной компетентности детей с ограниченными возможностями, обучающихся в инклюзивной (интегрированной) среде. Методические рекомендации. – Алматы, 2015. – с. 59. (орыс.)
- [9] Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдемесі (01.06.2015 жылғы №348). <http://online.zakon.kz> (қаз.)
- [10] ҚР БҒМ Бұйрығымен бекітілген «Мүмкіндігі шектеулі балаларды психолого-педагогикалық қолдауды ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар» (12.12.2011 жылғы №524). <http://online.zakon.kz/> (қаз.)

Литература

- [1] Словарь библиотечных терминов, используемых в специальных библиотеках. – Алматы: Республиканская библиотека для незрячих и слабовидящих граждан, 2008. – 46 с. (қаз.)
- [2] Нурахметова К.Г. Руководство чтением детьми. – Алматы: Казмемқызпи, 2006. – 77 с. (қаз.)
- [3] Словарь библиотечных терминов. – Алматы: Национальная библиотека РК, 2012. – 173 с. (қаз.)
- [4] Специалист-библиотекарь-специалист по творчеству: методическое пособие. – Алматы: Республиканская библиотека для незрячих и слабовидящих граждан, 2016. – 32 с. (қаз.)
- [5] Нуржанова Г. И., Нурахметова К. Г. Библиотечное образование. Учебное пособие. – Алматы: «Қыздар университеті», 2013. – 168 с. (қаз.)
- [6] Сералиева Ж. К., Естаева Д. К. Библиографическое образование. Учебное пособие. – Алматы: «Триумф» «Т», 2007. – 144 с. (қаз.)
- [7] Аналитический и статистический обзор работы специальных библиотек Республики Казахстан в 2020 году. – Алматы: Республиканская библиотека для незрячих и слабовидящих граждан, 2020. – 34-36 с. (рус.)
- [8] Айдарбекова А.А., Ермекбаева Л.Х., Дербисалова Г.С., Самигулина З.Р., Формирование социальной компетентности детей с ограниченными возможностями, обучающихся в инклюзивной (интегрируемой) среде. Методические рекомендации. – Алматы, 2015. – 59 с. (рус.)
- [9] Развитие инклюзивного образования в Республике Казахстан Концептуальный подход (№348 от 01.06.2015 г.). <http://online.zakon.kz/> (рус.)
- [10] «Методические рекомендации по организации психолого-педагогического сопровождения детей с ограниченными возможностями. Утвержденные приказом МОН РК (№524 от 12.12.2011 г.). <http://online.zakon.kz/> (қаз.)

References:

- [1] Dictionary of library terms used in Special Libraries. (2008) [Arnaiy kitaphanalarda paidalanylatty kitaphanalıq terminder sozdigi]. Almaty, Zagip jane nashar koretin azamattarga amalğan respublikalyq kitaphana (in kaz.)
- [2] Nurahmetova K. (2008) Supervising children's book reading [Balalrdyn kitap oquyna jetekshilik etu]. Almaty: Qazmemqyzpi. (in kaz.)
- [3] Dictionary of Library terms. (2012) [Kitaphana terminderinin sozdigi]. Almaty: KR Ulıtyq kitaphanasy. (in Kkz.)
- [4] Librarian specialist-creative specialist: methodical manual. (2016) [Kitaphanashy mamany – shygarmashylyq mamany: Adistemelik qural]. Almaty: Zagip jane nashar koretin azamattarga amalğan respublikalyq kitaphana. (in kaz.)
- [5] Nurzhanova G., Nurahmetova K. (2013) Library Science [Kitaphanatanu. Oqu quraly]. Almaty: «Qyzdar universiteti» baspasy. (in kaz.)
- [6] Seralieva Zh., Estaeva D. (2007) Bibliography [Bibliografiatanu]: Oqu quraly. Almaty: «Triumf» «T». (in kaz.)
- [7] Analytical and stastic review of the work of Special Libraries of the Republic of Kazakhstan for 2020. (2020) [Qazaqstan Respublikasynyn arnauly kitaphanalarynyn 2020 jylgy jumysyna analitikalyq jane stastikalyq sholu]. Almaty: Zagip jane nashar koretin azamattarga amalğan respublikalyq kitaphana. (in kaz.)
- [8] Aidarbekova A., Ermekbaeva L., Derbisalova G., Samigulina Z. (2015) Formation of social competence of children with disabilities studying in an inclusive (integrated) environment. Methodological recommendations [Formirovanie sosialnoi kompetentnosti detei s ogranichennymi vozmojnostiami, obuchaihsia v inklzivnoi (integrirrovannoi) srede. Metodicheskie rekomendatsii]. Almaty. (in russ.)
- [9] Conceptual approach to the development of inclusive education in the Republic of Kazakhstan (No. 348 dated 01.06.2015) (2015) [Qazaqstan Respublikasynda inklzivti bilim berudi damytudyn tujyrymdamalyq tasildemesi (01.06.2015 jylgy №348)]. <http://online.zakon.kz/> (in kaz.)
- [10] «Methodological recommendations for the organization of psychological and pedagogical support for children with disabilities» approved by the Order of the Ministry of education and science of the Republic of Kazakhstan. (2011) [QR BGM Buirygymen bekitilgen «Mumkindigi shekteuli balalardy psihologo-pedagogikalyq qoldaudy uymdastyru boynsha adistemelik usynymdar» (12.12.2011 jylgy №524)]. <http://online.zakon.kz/> (in kaz.)